

OPIS RZYMSKOKATOLICKIEJ PARAFII PAWŁÓW
I GRECKOKATOLICKIEJ BEZEK W DIECEZJI CHEŁMSKIEJ

Wykaz skrótów źródeł i literatury

- U w a g i: Spisy bibliograficzne zostaną podane łącznie dla całej diecezji chełmskiej. Wydawnictw encyklopedycznych ogólnie dostępnych nie cytuję się, o ile nie wnoszą nic istotnego dla problematyki wydawnictwa.
- AGAD — Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie;
- AKapL — Archiwum Kapituły Katedralnej Lubelskiej w Lublinie;
- AKL — Archiwum Kurii Biskupiej w Lublinie;
- ASK — Archiwum Skarbu Koronnego;
- AVAK — Akty izdavaemye Vilenskoju Archeografičeskoju Kommissieju;
- Bieńkowski, Działalność — Bieńkowski L.: *Działalność organizacyjna biskupa Jana Biskupca w diecezji chełmskiej (1417—1452)*, „Roczniki Humanistyczne”, T. 7: 1958 z. 2 s. 197—254.
- Castr. Chełm. — Castrensia Chelmensia w WAPL;
- Castr. Lubl. Castrensia Lublinensia w WAPL;
- ChCZ — Cholmskaja Cerkovnaja Žizń;
- ChKGK — Chełmski Konsystorz Greckokatolicki w WAPL;
- ChVEV — Cholmsko — Varšavskij Eparchjalnyj Vestnik;
- Kossowski, Protestantyzm — Kossowski A.: *Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem w XVI—XVII w.*, Lublin 1933.
- Merczyng, Zbory — Merczyng H.: *Zbory i senatorowie protestancy w dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1904.
- Paszkievicz, Polityka ruska — Paszkievicz H.: *Polityka ruska Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1925.
- Rej. pob. 1510, 1531, 1540 — (Rejestry poborowe ziemi chełmskiej z lat 1510, 1531, 1540) AGAD ASK I, Księgi poborowe nr 37, 36, 37;
- Rej. pob. 1564 — (Rejestr poborowy ziemi chełmskiej z 1564 r. w:) Źródła Dziejowe, XVIII, cz. I — Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym, t. 7, cz. 2 — Ziemie Ruskie. Ruś Czerwona opisana przez Aleksandra Jabłonowskiego, Warszawa 1903.
- Rej. pogł. żyd. 1768 — „Specyfikacja osób żydowskich w miastach i miasteczkach w województwie bełskim jako i w ziemi chełmskiej znajdujących się”... (z 1768 r.) Castr. Chełm. RMO nr 71/20398;
- Rej. pogł. żyd. 1775, 1781, 1787 — (Rejestry pogłównego żydowskiego w ziemi chełmskiej z lat 1775, 1781, 1787) Castr. Chełm. RMO nr 173/20258, 180/20264, 187/20271;
- RMO — Relationum, Manifestationum et Oblatarum;
- Spis cerk. 1619 — (Spis cerkwi diecezji chełmskiej według dekanatów z lat 1619—1620 opublikowany częściowo w:) ChCZ, I, II;

- Szpit. 1791 — (Spis szpitali diecezji lubelsko-chełmskiej z 1791 r.) AKL, dział A, nr IV;
- WAPL — Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Lublinie;
- Wiz. 1604, 1630, 1635, 1671, 1714, 1728, 1751, 1754, 1765, 1773, 1777 — (Akta wizytacyjne diecezji chełmskiej obrządku łacińskiego z lat jak wyżej) AKL, Dział A (księgi), nr 149, 149, 150, 151, 152, 154, 157, 159, 163, 164;
- Wiz. 1799 — (Akta wizytacyjne dekanatu chełmskiego obrządku łacińskiego z 1799 r.) AKL, Dział A, nr 180;
- Wiz. 1760, 1774, 1779, 1789, 1793 — (Akta wizytacyjne diecezji chełmskiej obrządku greckiego z lat jak wyżej) ChKGK, nr 10, 798, 819, 776, 799.
- Wykaz innych skrótów — patrz wyżej, str. 13.

PARAFIA PAWŁÓW (miasto) DAWNIEJ ŁYSZCZ (wieś)

Źródła przekrojowe: Rej. pob. 1510, k. 240—241v; rej. pob. 1531, k. 174v—175; rej. pob. 1540, k. 472—503; rej. pob. 1564, s. 186; wiz. 1604, k. 119—121; wiz. 1630, k. 46—47; wiz. 1635, k. 42—44; wiz. 1671, k. 273v—275; wiz. 1714, k. 557—563v; wiz. 1728, k. 333v—337; wiz. 1751, s. 1628—1648; wiz. 1754, k. 383—388v; wiz. 1765, k. 478—483, 484v—485; rej. pogł. żyd. 1768, k. 192; wiz. 1773, s. 579—612, 669—671; rej. pogł. żyd. 1775, k. 155v—156v; wiz. 1777, k. 724v; rej. pogł. żyd. 1781, k. 784, 785, 789v—790; rej. pogł. żyd. 1787, k. 937—937v, 942; Szpit. 1791, k. 59; wiz. 1799, s. 305—372.

Opracowania: Wadowski A.: *Kościoly diecezji chełmskiej*, Biblioteka PAN w Krakowie, Rkps 2372/I, s. 135—9.

I₁A. Wieś Łyszcz, występującą w źródłach już w 1359 r.¹ nadał Władysław Jagiełło 5 VII 1419 r. bpom chełm. ob. łac.² W drugiej połowie XV w. na jej gruntach zostało lokowane miasto Pawłów, prawdopodobnie przez bpa chełm. Pawła z Grabowy (1462—1479); wzmiankowane jest ono jednak w źródłach dopiero w 1487 r.³

Kościół par. w Łyszczu erygował i uposażył 6 IV 1421 r. bp chełm. Jan Biskupiec⁴. Między r. 1485 a 1531 prawa par. zostały przeniesione na nowo wybudowany kościół w Pawłowie⁵.

¹ Paszkiewicz, *Polityka ruska*, s. 202: „Lilszcze”.

² Dokument zachował się w transsumpcie Stefana Batorego z 20 XI 1582 r. — AKapL, dok. pergaminowy nr 63.

³ AVAK XXIII, s. CLXXXV; AKapL, vol. 21, k. 12, nr 13.

⁴ Wiz. 1635, k. 42, por. Bieńkowski, *Działalność*, s. 212 i 240.

⁵ Już bowiem w 1531 r. parafia nosi nazwę Pawłowa (Rej. pob. 1531, k. 174v) — z drugiej zaś strony mamy wiadomość, że bp Maciej ze Starej Łomży (1485—1505) zatwierdził dok. erekcyjny kościoła jeszcze na prośbę ks. Stanisława proboszcza w Łyszczu (Wiz. 1635, k. 42). Być może formalne prze-

Patronat należał do bpów chełm. ob. łac.

I₁B. W skład parafii weszły na mocy dokumentu erekcyjnego w 1421 r. wsie Bezek (zwany też dawniej: Bezki, Bezko, Bozek), Bussówno, Chojeniec, Chojno (Stare i Nowe), Cyców, Hruszów, Janowica, Kanie, Kobyle, Krasne, Krzywowola, Liszno, Łyszcz, Mogilnica, Olchowiec, Rybie (dawniej: Robie albo Rubie), Siedliszki (zwane też: Siedliszcze Małe i dawniej Siedlisko), Siedliszcze (Korybutowe albo Wielkie) Stajne, Święcica, Wyczołków i Żulin⁶. Wskutek erygowania parafii w Olchowcu w 1457 r. odpadają do tamtejszego kościoła wsie: Bussówno, Cyców, Olchowiec i Święcica⁷. Prawdopodobnie w XVI w. zanikła wieś Wyczołków⁸ a w XVII w. — wieś Łyszcz⁹, przybyły natomiast do parafii już przed 1564 r. nowo powstałe wsie: Borowica, Wereszcze Małe (zwane też dawniej Sawczynem), Wólka Kańska, Wola Korybutowa (dawniej Wola Korbutowa) i Wola (Wólka) Żulińska (która jednak prawdopodobnie zanikła w XVIII w.) oraz miasta Pawłów i Rejowiec (lokowany w 1557 r. na gruntach wsi Kobyle)¹⁰. W 1760 r. przybyło jeszcze nowo lokowane na gruntach wsi Siedliszcza Korybutowego miasto Siedliszcze, zwane też niekiedy od nazwiska właściciela — założyciela, Węgleńskiego, Węglinem¹¹.

Wizytacja z 1799 r. wymienia ponadto jako przynależne do

niesienie praw parafialnych nastąpiło dopiero przy okazji ponownego potwierdzenia wspomnianego dokumentu przez bpa Jakuba Buczackiego 24 X 1538 r. (l. c.)

⁶ Wiz. 1655, k. 44; por. Bięńkowski, *Działalność*, s. 240.

⁷ Patrz parafia Olchowiec.

⁸ Wsi o tej nazwie nie wymieniają już rej. pob. z XVI w.; wzmiankują ją jednak, zapewne za dok. erekcyjnym, wiz. 1604 (k. 120) i, powtarzając ją w tym miejscu dosłownie, wiz. 1671 (k. 275).

⁹ Por. AKL 152, k. 15, wiadomość z 1718 r. Villa... Lyszcze... est totaliter deserta. Por. też tamże k. 557v.

¹⁰ Wymienia je w par. pawłowskiej rej. pob. 1564, s. 180—181 w wizytacjach jednak występują: miasto Rejowiec, Wola Kańska i Wola Korybutowa od r. 1714, Borowica od 1751 r., Wereszcze Małe w 1799 r., Wola Żulińska zaś, wzmiankowana jeszcze w rej. pob. z 1662 r. (AGAD, Ks. pob. 65, k. 512v), w ogóle w wizytacjach nie występuje — być może w XVIII w. zanikła jako odrębna wioska, lub zmieniła nazwę (może Józefów?).

¹¹ Castr. Chełm. RMO, nr 159/20244, k. 116v—118. Nazwę Węglin podaje wiz. 1799, s. 305.

parafii wieś: Borów, Brzeziny, Dobromyśl, Ewopol, Józefów, Majdan Stary i Wólkę Kobylską, które powstały zapewne w większości między r. 1773 a 1799.

I₁C. Liczbę przystępujących do spowiedzi wielkanocnej szacowano w 1728 r. na około 400, w 1751 r. — 850, w 1754 r. — 860, w 1765 r. 850, w 1773 r. — 900 osób. W 1799 r. było tu 2560 parafian.

I₁D₁. Łyszcz. Kościół par. wystawił tu około 1421 r. bp Jan Biskupiec. W końcu XV lub na początku XVI w. utracił on prawa par. na rzecz nowo wybudowanego kościoła w Pawłowie¹²; najstarsza wizytacja z 1604 r. nic już o nim nie mówi. Nosił być może wezwanie NMP i św. Dominika¹³.

I₁D₂. Pawłów. Wzniesiony w końcu XV lub na początku XVI w. kościół par. drewniany p. w. św. Marcina¹⁴ został spalony podczas najazdu Rakoczego w 1657 r. Kościół odbudował z drzewa już przed r. 1671 kalwin Bogusław Rey, właściciel Rejowca, na mocy dekretu trybunalskiego za zaległą dziesięcinę¹⁵. Kościół ten został konsekrowany 8 XI 1682 r. p. w. św. Jana Chrzciciela¹⁶. Gdy i ta świątynia uległa z czasem ruinie, nową — również drewnianą — wystawił w 1744 r. Jan Siła Nowicki dożywotni posesor dóbr królewskich Krasne, a bp J. E. Szembek konsekrował ją 15 VII 1751 r. p. w. św. Jana Chrzciciela¹⁷.

I₁E₁. Siedliszcze. Kaplica dworska istniała tutaj w połowie XVII w. Podczas „Potopu” została zamieniona przejściowo na zbór różnowierczy¹⁸. Około połowy XVIII w. powstała tu nowa kaplica przy dworze Seweryna Józefa Rzewuskiego woj. woł., a później Węgleńskich, wzmiankowana od 1751 r.

I₁E₂. Rejowiec. Kaplica prywatna przy dworze Stanisława Rzewuskiego hetmana poln. kor. jest wzmiankowana w 1714 r. Rezydowało przy niej dwóch pijarów z Chełma, którzy tu od-

¹² Wiz. 1635, k. 42. Por. wyżej przypis 4.

¹³ Bieńkowski, *Działalność*, s. 241; 220 i przypis 123.

¹⁴ O budynku kościelnym i wezwaniu mówi wiz. 1604, k. 120.

¹⁵ Wiz. 1714, k. 557.

¹⁶ Tamże, jednak błędnie przypisują konsekrację kościoła bpowi K. Ze-gockiemu († 1673).

¹⁷ Wiz. 1751, s. 1628; wiz. 1754, k. 383; wiz. 1773, s. 581.

¹⁸ Por. niżej V₂D i przypis 26.

prawiali nabożeństwa nawet w święta I klasy i głosili kazania, zapewne bez zezwolenia bpa. Wizytacje z l. 1728—1773 kaplicy nie wspominają. W 1799 r. wymieniona jest znowu kaplica dworska właścicielki Rejowca hr. Marianny Ossolińskiej wojewodziny podl., posiadająca indult.

I₁E₃. Krzywowola. Kaplica prywatna dworska Kaczorowskich jest wzmiankowana w 1773 r.

I₁E₄. Bezek. Kaplica dworska Karola Węgleńskiego podk. parczewskiego jest wzmiankowana w 1799 r.

I₁F. Pawłów. Szpital p. w. św. Marcina przy kościele par. ufundował w 1624 r. Maciej Mogilnicki, przeznaczając na ten cel drewniany dom i wyznaczając ubogim uposażenie¹⁹. Budynek szpitalny miał jedną izbę przeznaczoną na mieszkanie dla ubogich i drugą dla uczniów (ta druga izba uległa ruinie już przed r. 1714). Między r. 1765 a 1773 został on zastąpiony przez nowy szpital drewniany o dwu izbach dla 4 ubogich.

W 1728 r. było w szpitalu 6, a w 1754, 1791 i 1799 r. 4 ubogich.

I₁G. Pawłów. Bractwo Różańcowe przy kościele par. zostało założone około 1785 r. przez miejscowego proboszcza ks. Józefa Komorowskiego²⁰.

I₁H. Pawłów. Szkołka parafialna. Bp J. Zamoyski wizytując parafię w 1604 r. polecił proboszczowi wybudować szkołę i utrzymywać nauczyciela. Są o niej wzmianki z lat 1624²¹, 1630, 1635, 1662²², 1667²³, 1728²⁴. Por. I₁F. W późniejszych wizytacjach brak o szkółce wiadomości. Dopiero między r. 1785 a 1799 prob. pawłowski ks. J. Komorowski zatrudnił nauczyciela Olewińskiego, który uczył młodzież czytania, pisania i początków łaciny, pobierając 10 zł rocznie od ucznia.

I₂a. Rejowiec. Rezydencja pijarów istniała tutaj ok. 1714 r.

¹⁹ Wiz. 1714, k. 561v — 563: kopia dok. fund. szpitala.

²⁰ Wiz. 1799, s. 309—310 i 314.

²¹ Wiz. 1714, k. 651v—563.

²² Castr. Chełm, Widendarz nr 5, k. 51: honestus Simon Surowski baccalaureus ecclesiae parochialis Pawłowiensis.

²³ Tamże, k. 317v: tenże.

²⁴ Wiz. 1728, k. 337: organarius... qui et vices rectoris scholae gerit.

I_{2c}. W 1714 r. było tutaj 2 zakonników z konwentu chełmskiego.

I_{2d}. Por. wyżej I_{1E₂}.

II_{1D}. Bezek. Cerkiew par. p. w. św. Anny i św. Dymitra (występuje od 1503 r.).

II_{2D}. Chojeniec. Cerkiew par. p. w. św. Nicety (wzm. od 1619 r.).

II_{3D}. Kanie. Cerkiew par. p. w. św. Piotra i Pawła Ap. (wzm. od 1531 r.).

II_{4D}. Krasne. Cerkiew par. p. w. Narodzenia NMP (wzm. od 1510 r.).

II_{5D}. Mogilnica. Cerkiew par. p. w. św. Mikołaja (wzm. od 1510 r.).

II_{6D}. Pawłów. Cerkiew par. p. w. Barbary (wzm. od 1540 r.).

II_{7D}. Rejowiec. Cerkiew par. p. w. św. Jerzego (wzm. od 1619 r.).

II_{8D}. Siedliszcze. Cerkiew par. p. w. Wniebowzięcia NMP i św. Onufrego ufundowana 7 VII 1764.

II_{9D}. Żulin. Cerkiew par. p. w. Protekcji NMP (wzm. od 1510 r.).

IV_{1D}. Chojno. Cerkiew występuje tylko w 1510 r.

IV_{2D}. Kobyle. Cerkiew wzmiankowana jest w 1540 i 1564 r.

IV_{3D}. Siedliszcze. Istniejąca tu cerkiew upadła przed 1510 r.

IV_{4,5,6,7,8,9D}. Por. wyżej II_{1,3,4,5,6,9D}.

V C. W 1773 r. nie było w parafii pawłowskiej heretyków, a w 1799 r. tylko 1 luteranka — szlachcianka.

V_{1D}. Rejowiec. Zbór kalwiński został tu założony prawdopodobnie przez Mikołaja Reya między r. 1561 a 1569, wzmiankowany jest jednakże dopiero w 1637 r. Gdy stary budynek zborowy niszczał, Marek Rey, prawnuk Mikołaja, jako patron zboru, wystawił nowy, którego poświęcenie odbyło się 6 III 1647 r. W Rejowcu odbyły się synody dystryktowe lubelskie w 1685 i 1689 r. Zbór upadł prawdopodobnie po bezpotomnej śmierci Bogusława Reya, syna Marka, który zmarł około r. 1699²⁵.

²⁵ H. Merczyng, *Zbory*, s. 71; tenże, *Reyowie z Nagłowic jako członkowie polskiego kościoła ewangelickiego. Z wieku Mikołaja Reya*, Warszawa 1905, s. 51, 53.

V₂D. Siedliszcze. Zbór różnowierczy istniał tu w okresie „Potopu”, zapewne w latach 1656—1657, w kaplicy dworskiej zamienionej na ten cel przez Hieronima Stryjeńskiego, dzierżawcę dóbr: Siedliszcze, Wola Korybutowa i Janowica ²⁶.

V₃D. Żulin. Zbór kalwiński istniał tu krótko w I połowie XVII w; wzmiankowany jest dwukrotnie w 1638 i 1640 r. na synodach dystryktowych lubelskich ²⁷.

VI₁A. Przed XVIII w. obszar parafii pawłowskiej wchodził niewątpliwie w skład kahału chełmskiego. W ciągu XVIII w. wyodrębniły się z niego na terenie parafii dwa kahały rejowiecki i siedliski.

VI₁B. W skład kahału chełmskiego wchodziło z terenu parafii pawłowskiej w l. 1775—1787 samo miasteczko Pawłów i te wioski, które nie należały do kahałów rejowieckiego i siedliskiego.

VI₁C. Liczbę żydów w całej parafii szacują wiz. z 1773 i 1799 r. na 500 głów, natomiast rej. pogł. żyd. wykazują tutaj w 1775 r. — 220, w 1781 — 259, a w 1787 r. — 341 żydów.

W miejscowościach parafii pawłowskiej należących do kahału chełmskiego rej. pogł. żyd. wykazują w 1775 r. — 52 (z tego w Pawłowie — 4), w 1781 r. — 65 (w Pawłowie — 4), w 1787 r. — 82 (w Pawłowie 9) żydów.

VI₂A. Kahał rejowiecki wyodrębnił się z chełmskiego, zapewne współcześnie z powstaniem synagogi, tj. około 1712 r.; wzmiankowany od r. 1768.

VI₂B. W 1775 r. obejmował tylko miasto Rejowiec, a w r. 1781 i 1787 r. — także wsie Rybie i Wereszcze Małe.

VI₂C. Rej. pogł. żyd. wykazują w kahale rejowieckim w 1768 r. — 437, w 1775 r. — 141, w 1781 r. 134 (w tym w Rejow-

²⁶ Castr. Lubl. RMO, nr 83/21241, k. 1128—1129v. Jest to pozew H. Stryjeńskiego do Trybunału kor. za instancją właściciela dóbr Siedliszcze Jana Szklińskiego łowczego woł. z 5 II 1658, złożony w dworze pozwanego w Strynie, skąd wniosok, że Stryjeński już dzierżawcą nie był, a zatem i zbór w Siedliszczu przestał istnieć. Pozew nie określa bliżej, w której z dzierżawionych wsi był dwór i kaplica — zbór, ale to, że Siedliszcze jest wymienione na pierwszym miejscu, jak to, że w XVIII w. dwór i kaplica tu się właśnie znajdowały, przemawia za lokalizacją zboru w tej wsi. Por. Kossowski, *Protestantyzm*, s. 204.

²⁷ Merczyng, *Zbory*, s. 82.

cu — 130), a w 1787 r. — 176 (w Rejowcu — 171) głów żydowskich. Por. VI₁C.

VI₂D. Rejowiec. Synagogę drewnianą wybudowali tu żydzi w 1712 r. za zezwoleniem S. Rzewuskiego hetmana poln. kor., właściciela Rejowca²⁸. Około 1784 r. wzniesiona została w Rejowcu nowa synagoga murowana²⁹.

VI₂H. Rejowiec. Szkoła żydowska jest wzmiankowana w 1799 r., a szkolnik w 1770 r.³⁰.

VI₃A. Kahał siedliski powstał po lokacji miasta, tj. po r. 1760; jest wzmiankowany prawdopodobnie od 1768 r. a na pewno od 1775 r.

VI₃B. W 1768 i 1775 r. obejmował tylko miasteczko Siedliszcze, w r. 1781 — także wsie Janowicę i Kulik, a w 1787 r. — ponadto jeszcze wsie Dobromyśl i Majdan Stary (Zahorodyski). Z tych wsi Kulik należał już do parafii Olchowiec.

VI₃C. Rej. pogł. żyd. wykazują tu w 1768 r. — 25, w 1775 r. — 27, w 1781 r. — 65 (w tym w Siedliszczu — 56), w 1787 r. — 86 (w Siedliszczu — 73), a bez Kulika w 1781 r. — 60 i w 1787 r. 83 żydów. Por. VI₁C.

VI₃D. Siedliszcze. Synagoga drewniana jest tu wzmiankowana dopiero w 1799 r., ale istniała niewątpliwie już w dobie wyodrębnienia kahału.

VI₃H. Siedliszcze. Szkoła żydowska jest wzmiankowana w 1799 r., a szkolnik już w 1775 r.

PARAFIA BEZEK (wieś)

Źródła przekrojowe: Rej. pob. 1510, k. 241; rej. pob. 1540, k. 482; rej. pob. 1564, s. 186; Spis cerk. 1619, ChCŻ I, s. 37; wiz. 1760, k. 580v; wiz. 1774, k. 42v—43v; wiz. 1779, k. 24—25; wiz. 1789, k. 259—260v; wiz. 1793, k. 204v—206.

Inne źródła: AVAK XXIII, s. 202—203; AVAK XXVII, s. 217, 218, 230, 236.

Opracowania: Evfemij Privradskij, *Istoričesko-statističeskoe opisanie cerkvi i prichoda v sele Bozeke cholmskago ujezda lublinskoj gubernii*, ChVEV XV (1891), s. 253—256.

²⁸ Wiz. 1714, k. 561v.

²⁹ Wiz. 1799, s. 310.

³⁰ Castr. Chełm. RMO, nr 73, k. 238.

I B. Obszar rzymskokat. parafii Olchowiec i Pawłów.

II A. Wieś Bezek, zwana też dawniej: Beskow, Bezko, Bezk, Bozek, występuje już w 1359 r.¹ Własność szlachecka.

Wg informacji zawartej w dokumencie uzupełniającym uposażenie cerkwi z 1687 r. cerkiew miała tutaj istnieć już półczwarta wieku², a więc od I połowy XIV w., źródłowo jednak jej istnienie jest potwierdzone dopiero w l. 1503—1510³. Patronat szlachecki.

II B. Do parafii należały w 1760 r. i później wsie Bezek i Święcica.

II C. W 1760 r. było tutaj około 240, w 1774 i 1779 r. — około 200, a w 1789 r. — 260 osób sposobnych do spowiedzi. W latach 1788—1793 przeszło na obrządek łaciński 25 osób.

II D. Pierwotna cerkiew miała być wybudowana w I połowie XIV w. (por. II A.); gdy ta uległa ruinie, nowa, drewniana, została wybudowana w 1680 r. przez cieślę Jacentego mieszczanina lwowskiego, staraniem parocha beskiego Eliasza Wołosowicza oraz Jana i Marianny Iłowickich, dziedziców części Bezka⁴.

Wg wiz. 1760 r. nosiła wezwanie św. Dymitra, a wg wiz. 1774, 1779 i 1789 r. — św. Anny, Wiz. 1793 r. wymienia obydwie wezwania: św. Anny i św. Dymitra.

II E. Święcica. Cerkiew filialna drewniana p. w. Wniebowzięcia NMP powstała około 1775 r., ufundowana przez Józefa Komorowskiego kaszt. bełś. Odprawiał w niej mszę paroch beski raz na miesiąc⁵.

II G. Bezek. Bractwo Nauki Chrześcijańskiej pod opieką św. Onufrego zostało zaprowadzone w cerkwi beskiej około 1793 r. przez ówczesnego parocha ks. Jakuba Jasiewiczza.

¹ Paszkiewicz, *Polityka ruska*, s. 202.

² AVAK XXVII, s. 236.

³ Wiz. 1793, k. 205v: wzmianka o dok. fund. z 3 IV 1503 r.; rej. pob. 1510.

⁴ AVAK XXVII, s. 236.

⁵ Wiz. 1793, k. 206.

PUBLICATION POLONIA CHRISTIANA

L'Institut de Géographie Historique de l'Eglise en Pologne a été érigé le 14 Octobre 1957. Il compte actuellement 40 membres et occupe 8 travailleurs à salaire fixe. Leur travail consiste dans la préparation de la publication *Polonia Christiana* et de l'atlas Historique de l'Eglise en Pologne. En principe ce travail a pour base les archives ecclésiastiques, relativement riches et encore peu exploitées. Pour le moment toutes les occupations sont concentrées sur les territoires des diocèses de Chełm et de Kraków (Cracovie) d'avant les partages de la Pologne (1772—1795).

La publication *Polonia Christiana* doit contenir des esquisses schématiques de l'histoire de l'ensemble des institutions ecclésiastiques. Le plan prévoit trois séries de travaux:

- I — les diocèses d'avant les partages
- II — les diocèses à partir de la fin du XVIII siècle
- III — les ordres religieux

Parallèlement seront publiés les cahiers de l'Atlas, qui contiendront quelques cartes présentant des moments particuliers et quelques séries montrant des évolutions. Les problèmes omis dans ces publications doivent être examinés pour les terrains choisis. Leur publication est prévue dans une série intitulée „Travaux de l'Institut”.

Chaque travail de la première série de *Polonia Christiana* comprendra deux parties: la première consacrée à la description générale du diocèse, la deuxième consacrée aux descriptions détaillées des territoires respectifs des paroisses romaines catholiques. Le schéma de description du territoire d'une paroisse présenté ici groupe toute sa matière en entités religieuses, dans le cadre desquelles il adapte une suite constante de problème. Grâce à cela on peut suppléer aux explications par le système de signes suivant.

Religion (en chiffres romains):

- I. Rite catholique romain.
- II. Rite gréco-catholique.
- III. Autre rite catholique.
- IV. Confession orthodoxe.
- V. Autre confession chrétienne.
- VI. Religion juive.
- VII. Autre religion.

Elément de description (lettres majuscules pour les paroisses, minuscules pour des couvents):

- A. Histoire de l'Institution. Patronage.
- B. Etendue du territoire soumis à l'Institution.
- C. Nombre d'habitants.
- D. Eglise paroissiale (église conventuelle).
- E. Autre église.
- F. Hôpital et chapelle de l'hôpital. Nombre l'hospitalisés.
- G. Organisation des fidèles; nombre des membres.

H. Ecole. Nombre des élèves.

I. Pélerinage.

J. Mission.

K. Divers.

Avant le texte se trouvent les listes des sources et des travaux.

De telles descriptions ont été dressées à titre d'exemple pour trois paroisses. Nous en faisons traduire une.

PAROISSE DU VILLAGE DE TRZEBIESZÓW

Liste des sources.

- I. A. Ce territoire a cessé de dépendre de la paroisse de Łuków après 1418. En 1430 le roi dota le curé et l'église paroissiale de Trzebieszów. Patronage royal.
- I. B. A partir de 1531 on rencontre constamment dans les sources les villages de Celiny, Płudy, Popławy, Szczepanki, Trzebieszów, Wierzejki, Wylany (en 1531 Wylany Ruda). Apparaissent également dans les sources, mais pas toujours régulièrement, les villages ou hameaux de: Brzozowica à partir de 1552, Dąbrówka en 1552 et 1580, Dębowierzchy à partir de 1552 etc... (environ 40 localités).
Les villages de Jurki, Konkolewnica, Lipniki, Olszewnica et Ruska Wola dépendaient déjà en 1780 de la chapelle de Konkolewnica, qui avait le statut de paroisse succursale.
- I. C. Les sources nous donnent les chiffres suivants: 2000 personnes (*ad curam*) en 1679; environ 2000 communions pascales en 1683, 5000 environ (*ut fertur*) en 1721; 5021 confessions pascales en 1748, 3500 en 1781. 180 baptêmes, 39 mariages et 95 enterrements en 1780.
- I. D. L'église paroissiale de Trzebieszów existait déjà en 1430. En 1570 nous y connaissons une église en bois. En 1595 cette église a besoin de réparations. Avant 1679 le curé de la paroisse, Jan Szaniawski, reconstruisit l'église. En 1715 et en 1721 elle tombe en ruines. On construit une nouvelle église en bois dans les années 1721—1729. Cette reconstruction fut entreprise par le châtelain de Lublin, Adam Szaniawski et achevés la mort de celui-ci (en 1725) par l'évêque de Kraków, Constantin Félicien Szaniawski, qui également la consacra le 10 Août 1729.
Dédicaces de l'église d'après les visites épiscopales: les dix mille martyrs, en 1570; les 40 martyrs, en 1595; les dix mille chevaliers martyrs, en 1603; la Très Sainte Vierge Marie et les dix mille chevaliers martyrs, en 1614; les dix mille martyrs, en 1679; les onze mille martyrs, en 1683; la Transfiguration, en 1715; les dix mille martyrs, en 1721, 1748, 1781.
- I. E. Konkolewnica. Oratoire privé en 1748. En 1767 le staroste de Konkolewnica Szaniawski fit ériger à la place de l'oratoire une chapelle de bois dédiée à saint Philippe de Néri; la même année on procéda à la

bénédiction de cette chapelle. En 1780 et les années suivantes elle possédait le statut de paroisse succursale.

- I. F. Trzebieszów. Un asile existait dans les parages de l'église. Il en est fait mention en 1595, 1603, 1715 (...en ruines...), 1721, 1748 (...reconstruit en bois...), 1781. Dans les années 1595, 1603, 1721 s'y trouvaient huit indigents, treize en 1748, dix en 1791.
- I. H. Trzebieszów. Une école existait à côté de l'église. Nous en trouvons des mentions datant de 1595, 1603, 1679. Toute d'instituteur l'école était fermée en 1721. En 1748 il n'y avait ni maître, ni élèves. En 1781 le bâtiment scolaire comprenait deux salles et un débarras.
- II. C. En 1721 une population gréco-catholique se trouvait sur le territoire des trois villages dépendant de la paroisse catholique-romaine de Trzebieszów. En 1748 à Ruska Wola 40 personnes étaient de rite gréco-catholique.
- II. D. Ruska Wola. Eglise de rite grec. Mention en 1748.
- VI. C. Il est fait mention en 1721 de Juifs établis comme fermiers. Il y en avait environ 40 en 1748, 60 en 1781.